

بررسی موانع مشارکت والدین در آموزش و پرورش

مهناز میرکی زاده^۱، مریم نصرتی^۲، لیلی محبتی^۳

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی و آموزگار مدارس ابتدایی

^۲ کارشناسی علوم تربیتی و آموزگار مدارس ابتدایی

^۳ کاردانی آموزش ابتدایی و آموزگار مدارس ابتدایی

چکیده

امروزه آموزش و پرورش یکی از مردمی ترین نهادهای دولت می باشد و به همین دلیل در مقابل هجوم های متفاوت ضد فرهنگی استبداد و استعمار در سه دهه ی قبل از انقلاب شکوهمند اسلامی سنگر راستین و صادقانه ی دفاع از ارزشها و حفظ مواریت فرهنگی بوده است. با توجه به وفاداری به ارزش ها و سنت های اجتماعی- اعتقادی مردم، این نهاد مورد علاقه و وثوق مردم بوده و علاقه مندی مردم به نهاد آموزش و پرورش در جلوه های متفاوت بروز یافته است. مردم برای ساختن و عمران مدارس از خود مایه می گذاشتند و از تهیه امکانات اولیه ساختمانی گرفته تا بنایی آن را خود بر عهده می گرفتند. مقاله حاضر مقاله ای کتابخانه ای است در ابتدا با ارائه تعریفی از مشارکت و انواع مشارکت در مقطع ابتدایی پرداخته و سپس به موانع مشارکت اولیا در مدرسه پرداخته و به ارائه راهکارهایی برای افزایش تعامل والدین با مسئولان مدرسه پرداخته است.

واژه های کلیدی: مشارکت، خانواده، مدرسه، تعامل، موانع، مقطع ابتدایی، آموزش و پرورش

۱- مقدمه

در برنامه دوم توسعه ، بحث مشارکت در آموزش و پرورش به صورت ساختاری دیده شد و بعد از آن معاون توسعه ی مشارکت های مردمی در وزارت آموزش و پرورش برای تحقق مشارکت در آموزش و پرورش تاسیس شده و علت آن نیز علاوه بر مبانی دینی و قرآنی و سیره و سنت معصومان . با توجه به اینکه آموزش و پرورش امری ملی است احتیاج به عزم و تلاش ملی دارد و این تلاش نیازمند به مشارکت نهادها و سازمانها و مردم می باشد. آنچه امروزه انجام مشارکت را در یک جامعه با معنی می سازد اراده و خواست مردم در انجام آن می باشد و زمانی این امر تحقق می یابد که عناصر آگاهی مشارکت و تضمین نحوه مشارکت مورد توجه قرار گیرد و اگر انسانها از نحوه مشارکت و نیاز به آن اطمینان حاصل نمایند قطعا در آن شرکت خواهند کرد. می توان به منظور جلب مشارکت و تامین منابع مالی مورد نیاز آموزش و پرورش از رسانه های گروهی، بر پای کلاس آموزش خانواده، تشویق خانواده ها به مطالعه ی نشریات آموزشی و تربیتی ، برپایی نمایشگاهی از حاصل کار و تلاش دانش آموزان و دعوت اولیا جهت بازدید استفاده نمود. لازم به ذکر است که هر چند حل مشکلات آموزش و پرورش بدون مشارکت مردم ممکن نیست به دلیل اینکه دولت به تنهایی قدرت اداره ی آموزش و پرورش را ندارد و مشارکت فکری و عملی مردم امری اجتناب ناپذیر است شوراهای آموزش و پرورش قادرند زمینه جلب و تقویت مشارکت های مردمی در برنامه ریزی ها و تصمیم گیری های آموزش و پرورش را فراهم آورند.

۲- مفهوم مشارکت و فرایند آن در آموزش و پرورش کشور

مشارکت که از آن در حکم دخالت در فرایند تصمیم گیری ، تصمیم سازی و فراگرد اندیشه و عمل یاد می شود موجب افزایش بهره وری در کار ، یگانگی در میان مردم، کاهش سرخوردگی، کاهش مقاومت، افزایش اعتماد مردم سالاری و بالندگی انسان ها، از بین رفتن ترس و وحشت ناشی از تنهایی روانی، در هم شکستن فرهنگ سکوت، شکوفا شدن خلاقیت و سر انجام توسعه ی همه جانبه می گردد. متأسفانه گسترش و تحقق نیافتن مفهوم مشارکت به طور واقعی در آموزش و پرورش ، جدایی بین مردم و دولت و مردم با مردم را به همراه آورده است. در حالی که مفهوم مشارکت به دلایل گوناگون از جمله بالا بودن انگیزه ی دینی ، خدمت به همنوع ،علاقه به گسترش علم ودانش در فرهنگ این کشور سابقه ی دیرینه دارد.(سپهری،۱۳۸۴:

(۲۸۹)

در حال حاضر، گرچه ظاهراً مشارکت به صورتهای مختلفی از جمله وقف، انجمن اولیا و مربیان، معاونت مشارکتهای مردمی، جهاد مدرسه سازی، بنیاد پانزده خرداد، مدارس غیر انتفاعی، شوراهای آموزش و پرورش، مشارکت دستگاه های دولتی و غیر

دولتی جریان دارد با توجه به تنگناها و مشکلات موجود در آموزش و پرورش به نظر می رسد مشارکت مردم در آموزش و پرورش شکل نهادی به خود نگرفته است. (همان، ۲۹۱)

برخی از تنگناها و کاستی های فعلی و راههای مشارکت مردم در آموزش و پرورش برای نهادینه شدن آن به شرح زیر طبقه بندی می گردد:

۳- کاستی های درونی آموزش و پرورش و راه های رفع آن :

الف) عوامل انسانی

مهندسی عوامل انسانی، ارتقای دانسته ها و وسعت نگرش تاثیر به سزایی در میزان مشارکت افراد دارد. انتظار مشارکت وامید به توسعه آن امری نشدنی و دشوار است. در اینگونه ساختار هر چه بیشتر دست و پا بزنیم، بیشتر بر مشکلات افزوده می شود یعنی هر چه بیشتر بر انتظارات خود از نظام دولتی بیفزاییم و مشکلات گوناگونی بویژه اعتبارات مالی را از دولت انتظار داشته باشیم نظام را بیشتر دچار تنگنا می کنیم. (خلیلی، ۱۳۸۳: ۳۰۳)

لذا از جمله اقداماتی که اتخاذ آن به گسترش مشارکت می انجامد رفع کاستی های ناشی از سیاست کلان اجتماعی و اقتصادی برای تحقق عدالت اجتماعی و توزیع مناسب فرصت ها ، تحول در ساختارهای اجتماعی و اداری و آموزش ، عدم تمرکز در امور اجتماعی، اداری ، آموزشی اصلاح قوانین و مقررات فعلی است. علاوه برآنچه که گفته شد شیوه های دیگری برای مشارکت مردم وجود داشته است که گسترش و دامن زدن به آن با فرهنگ بومی نقاط گوناگون کشور راهگشاست و عبارت است از مشارکت مالی از طریق اخذ شهریه ثابت، دفتر چه بیمه تحصیلی برای دانش آموزان ، دریافت قرض الحسنه از دانش آموزان، درآمد زا کردن مدارس و دستگاه آموزش و پرورش، مالیات و عوارض، همکاری دولت و مردم در اداره ی امور مالی مدارس، همکاری با بخش خصوصی، مشارکت سازمانها و نهادهای دولتی و غیر دولتی در آموزش و پرورش، مشارکت فکری و تخصصی از نیروی انسانی مردمی، گسترش تشکل های مردمی، سازمان امور خیریه مدارس و کمک های مردمی ... (همان، ۳۱۵)

البته با توجه به گوناگونی مشارکت ها با تغییر نگرش مسئولان نسبت به مشارکتها و مفهوم و مصادیق آن انتخاب مدیران آگاه به امر مشارکت در مدارس، مسئولیت پذیری و ایفای نقش مشارکت جویانه نیروهای بالنده، شکوفا و خلاق به دنبال توسعه از طریق فرایند مشارکت هستند و ما باید در آموزش و پرورش برای این اثر مهم سرمایه گذاری کنیم تا افراد و کارکنان سازمان آموزش و پرورش عملا حلاوت مشارکت را بچشند.

(ب) نگرش مسئولان

بصیرت و نگرش مسئولان و مدیران آموزش و پرورش نسبت به مفهوم مشارکت و میزان حمایت آنان در مقام مدیران مافوق، سهم زیادی در بهبود فرایند مشارکت خواهند داشت. مدیران اقتدارگر و دیوان سالار نمی توانند مشارکت را در سازمان تابعه خود گسترش دهند این مهم مستلزم مدیران با نگرش نظامدار، کلان و مثبت و دارای ذهنیت فلسفی است. (عصاره، ۱۳۷۹: ۸۶)

(ج) کارکردهای درونی آموزش و پرورش

کارکرد که نمود عملی و واقعی آن در موقعیت عملکردی نمایان می شود بسیار مهم است بخشی از کارکردهای درونی آموزش و پرورش به دلایل گوناگون از جمله برنامه ریزی ناصحیح ، توجه نکردن به بهبود روش ها و فن آوری مدرن و پیشرفته ، نتایج مورد انتظار را محقق نمی کند راه حل اساسی این مهم در مشارکت همگانی است که باید زمینه های مثبت آن ، که همان کاهش اقتدار اداری و دیوان سالاری و افزایش روابط انسانی است ظهور کند البته برخی نگرانیهای موجود در بخش کارکردهای درونی آموزش و پرورش به سبب ناهماهنگی و تناسب نداشتن مشارکت ها با ساختار متمرکز آموزش و پرورش است. (همان، ۱۴۱)

(چ) ساز و کارهای مشارکت جویی و مشارکت طلبی در مدارس

توسعه و تقویت ساز و کارهایی از قبیل شورای آموزگاران، شورای برنامه ریزی مدرسه، شورای انجمن اولیا و مربیان، شورای دانش آموزان تشکیل های قانونی دانش آموزان در مدارس، زمینه های مشارکت را کاملاً مهیا می سازد.

(د) مدیران مدارس

گماردن مدیران آگاه و مشارکت جو بر کارها به ویژه در مدارس ، آگاه سازی و مشارکت بیش از پیش معلمان، دانش آموزان و انجمن های اولیا و مربیان و والدین دانش آموزان، گامی دیگر برای رفع کاستی های درونی در فرایند مشارکت است. (همان، ۱۴۹)

۴- کاستی های برونی آموزش و پرورش

الف) عوامل اجتماعی ، اقتصادی ، فرهنگی

بدیهی است مردمی که در مسائل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مشارکت فعال نداشته باشند در آموزش و پرورش نیز فعال نخواهند بود. مشارکت که در تعاریف جدید به معنای دخالت در فرآیند تصمیم گیری، تصمیم سازی و فراگرد اندیشه و عمل است. هنوز در فرهنگ کنونی کشور جای خود را به خوبی نیافته است بیشتر افراد و خانواده ها مشارکت را تنها در کمک مالی خلاصه کرده اند. در حالی مشارکت تنها کمک مالی نیست بلکه دخالت در اموری چون تصمیم گیری و همدلی، یگانگی، هم سوئی، همفکری و هم اندیشی، و هم افزایی در افکار نیز از بهترین مشارکت است. (فاضلی، ۱۳۸۶: ۳۲۲)

ب. قوانین و مقررات

وضع قوانین و ابلاغ آیین نامه ها از طریق برنامه های توسعه با رویکرد و جهت گیری مناسب، در کاهش دیوان سالاری همراه با مشارکت موسسات خصوصی و غیر انتفاعی گامی موثر در مشارکت بیشتر مردم و موسسات خصوصی در فرآیند آموزش و پرورش کشور است.

ج) ساختار متمرکز دولت

تا زمانی که دولت به سبب ساختار متمرکز ملزم به تامین کلیه اعتبارات جاری و عمرانی بخش های گوناگون از جمله آموزش از طریق بودجه دولتی می گردد و سهم عظیمی از این بودجه نیز از طریق فروش نفت کشور تامین می شود در شرایط و ساختار کاملاً متمرکز، انتظار مشارکت و امید به توسعه آن امری نشدنی و دشوار است. در اینگونه ساختار، هر چه بیشتر دست و پا بزنیم بیشتر بر مشکلات افزوده می شود یعنی هر چه بر انتظارات خود از نظام دولتی بیفزاییم و مشکلات گوناگون، به ویژه اعتبارات مالی را از دولت انتظار داشته باشیم، نظام را بیشتر دچار تنگنا می کنیم. لذا از جمله اقداماتی که اتخاذ آن به گسترش مشارکت می انجامد، رفع کاستی های ناشی از سیاست های کلان اجتماعی و اقتصادی برای تحقق عدالت اجتماعی و توزیع مناسب فرصتها، تحول در ساختارهای اجتماعی و اداری و آموزشی، عدم تمرکز در امور اجتماعی، اداری، آموزشی، اصلاح قوانین و مقررات فعلی است. شیوه های دیگری نیز در نحوه مشارکت مردم در تامین منابع مالی و مادی از دیرباز وجود داشته است که گسترش و دامن زدن به آن با فرهنگ بومی نقاط گوناگون کشور راهگشاست و عبارت است از مشارکت مالی از طریق اخذ شهریه ثابت، تهیه دفترچه بیمه تحصیلی برای دانش آموزان، دریافت قرض الحسنه از دانش آموزان، درآمد زدن مدارس و دستگاه آموزش و پرورش، مالیات، عوارض، همکاری دولت و مردم در اداره امور مالی مدارس، همکاری با بخش خصوصی، مشارکت سازمان ها و نهادهای دولتی و غیر دولتی در امور آموزش و پرورش، مشارکت فکری و تخصصی از نیروی انسانی مردمی، گسترش تشکل های مردمی، سازمان امور خیریه مدارس، کمک های مردمی و

البته با توجه به گونه گونی های مشارکت ها، با تغییر نگرش مسئولان نسبت به مشارکتها و مفهوم و مصادیق آن، انتخاب مدیران آگاه به امر مشارکت در مدارس، مسئولیت پذیری و ایفای نقش مشارکت جویانه و فعال معلمان و دانش آموزان در اداره مدرسه، آگاه سازی مردم بویژه اولیای دانش آموزان و ایجاد اعتماد و ارتباط نزدیک و صمیمانه با مردم ، ارتقای وضعیت معیشتی و فرهنگی مردم از سوی دولت، کیفیت بخشی آموزش و پرورش و برنامه های مدارس از طریق اصلاح و بهبود برنامه های درسی ، بویژه کتب درسی و کمک درسی و فن آوری آموزشی و نهادینه و قانونمند کردن اقدامات خیرین، از قدم های موثری است که باید به آنها در برنامه ریزی های آموزشی و پرورشی توجه شود. (رهی، ۱۳۸۵: ۱۱۲)

۵- شوراها و نظام آموزشی

مهم ترین هدفی که از طراحی نظام شوراها در آموزش و پرورش وجود دارد مساله جلب و تقویت مشارکت های مردمی و تامین منابع مالی جدید و رفع تنگناهای موجود در نظام مدیریت متمرکز است این بند مبتنی بر بندهشتم از اصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است که تحقق مشارکت های عمومی را در همه مسائل کشور و از جمله مسائل فرهنگی و آموزشی مورد تاکید قرار می دهد و می خواهد که برای تحقق آن راه حل های اجرایی اندیشیده شود به دلیل این که بودجه ی آموزش و پرورش نسبت به وسعت و گستردگی آن محدود بوده و این نهاد همواره با کسری بودجه مواجه است همچنین در آینده با افزایش بی رویه ی جمعیت ، تقاضای مردم برای دریافت خدمات آموزش و پرورش چند برابر خواهد شد و ادامه ی این وضع شکافی را که هم اکنون بین تقاضا برای آموزش و پرورش و امکانات مالی و آموزشی وجود دارد بیشتر خواهد کرد. مسائل و مشکلات کمی و کیفی آموزش و پرورش را به صورتی عمیق تر بروز خواهد کرد از این رو نگرش برنامه ریزان و محققان معطوف به استفاده موثر از ابزارهایی شده است که بتوان با استفاده ی بهینه از آنها نقش مردم را در فرایند توسعه ی ملی افزایش داد زیرا تشکیلات مدیریت امروز در دنیا نشان داده که دولت ها به تنهایی قدرت اداره ی آموزش و پرورش را ندارند و مشارکت فکری و عملی مردم امری اجتناب ناپذیر است.

بررسی ها نشان می دهند که شوراهای آموزش و پرورش قادرند زمینه ی جلب و تقویت مشارکت های مردمی در برنامه ریزی ها و تصمیم گیری های آموزش و پرورش را فراهم آورند. اگر این حضور مردمی منضبط و قانونمند شود، امکان بهره برداری و استفاده بهینه از توان بالقوه بالفعل فکر و اندیشه ی مردمی و دیدگاههای سازنده و حرکت آفرین آن به وجود خواهد آمد. شوراهای آموزش و پرورش می توانند امکانات مختلف کشور را در جهت رفع تنگناهای نظام آموزشی کشور بسیج کنند و به این ترتیب نقش موثر خود را در عرصه ی فعالیتهای آموزشی کشور آشکار سازند پیداست شوراها برای انجام وظایف خود

بیش از هر چیز به همدلی و همیاری دستگاههایی نیازمندند که در قانون شوراها برای آنها وظایفی تعیین شده است. (فرشیدی، ۱۳۸۶: ۱۷۹)

اگر این روند به طور صحیح پی گیری شود و به انجام برسد جو روانی بسیار مساعدی برای سوق یافتن کمک های مردمی و نهادهای غیر اجتماعی غیر دولتی به سمت آموزش و پرورش فراهم خواهد شد. از این رو تشکیل شوراهای آموزش و پرورش بیشترین اثرات را در تحولات و دگرگونی آموزشی و پرورش به دنبال خواهد داشت و روند منطقی مشارکت عمومی در امر تعلیم و تربیت کشور را به عنوان یک نهاد ملی قوت خواهد بخشید. (همان، ۱۳۸۳)

۶- نقش شوراهای آموزش و پرورش در مشارکت و توسعه و تسهیل فعالیت های آموزشی

شوراها به منظور تحقق مشارکت و نظارت مردم در امر آموزش و پرورش و بهره گیری از منابع و امکانات موجود در کشور در جهت ارتقای کمی و کیفی آموزش و پرورش و تسهیل در اجرای فعالیت در استان ها، شهرستان ها و مناطق کشور تشکیل شده است این شوراها با ترکیبی بسیار مناسب و قانونی به عنوان یکی از مهمترین مراکز تصمیم گیری و برنامه ریزی در امور مختلف آموزش و پرورش مشغول به فعالیت شده اند.

شوراهای آموزش و پرورش در مقایسه با دیگر فعالیت ها که تحت عنوان مشارکت های مردمی در آموزش و پرورش صورت می گیرد جامع ترین شکل مشارکت منطقه ای در آموزش و پرورش است. با تشکیل این شوراها این پیام تجلی یافت که از بین بردن مشکلات دانش آموزان، معلمان، و مدارس فقط به عهده ی آموزش و پرورش نیست. بلکه مردم و مسئولان اجرایی نیز سهم عمده ای از این وظیفه را به عهده دارند. لذا اگر در کلیه شهرستانها، نواحی و مناطق این قانون اجرا شود می تواند بهترین مصداق مشارکتها در آموزش و پرورش تحقق پیدا کرده و تحولی بنیادین بوجود آورد. استفاده از منابع و امکانات مالی و فکری منطقه ای و نظارت های مردمی و محلی در پاسخ گویی به نقایص و برطرف نمودن تنگناها و مشکلات مالی آموزش و پرورش از مهمترین دستاوردهای شوراهای آموزش و پرورش است. مهمترین اهدافی که کشورها آن را دنبال نموده اند در مرحله ی اول حرکت کردن به سوی غیر متمرکز نمودن تصمیم گیری ها و داشتن اختیاراتی است که بتواند خود در کار و برنامه ریزی ها مجری باشد در مرحله دوم تامین منابع مالی است که این امر به روش های زیر صورت می گیرد. (ساکي، ۱۳۷۹: ۶۶)

۱- سازماندهی و نهادینه نمودن خود یاری اولیاء در آموزش و پرورش

۲- حمایت از خیرین مدرسه ساز و تشویق مردم جهت واگذاری زمین به آموزش و پرورش، استفاده از منابع بخش خصوصی، دریافت ها ، مالیات ها، و

۳- هدف دیگری که شوراها دنبال می کند ایجاد نظارت عمومی آموزش و پرورش است . مردم باید در مسائل آموزش و پرورش و حتی در مسائل تخصصی اظهار نظر کنند و این لازمه ی پویایی در رشد آموزش و پرورش خواهد بود.

از نظر حقوقی نیز این حق مردم است که نظارت داشته باشند و نظر بدهند زیرا آنها بهترین سرمایه های خود را که فرزندان شان می باشند به مدرسه سپرده اند و این شوراهای آموزش و پرورش هستند که می توانند نظرات مردم را دریافت و اعمال کنند.

امید است شوراهای آموزش و پرورش در سطوح مختلف با همکاری و همگامی اولیا دانش آموزان و مدرسه با همفکری و تشریک مساعی و استفاده از کلیه امکانات و منابع بتوانند گام های موثری در راه توسعه و پیشرفت برنامه های آموزشی و پرورشی کشور بردارند.(تورانی، ۱۳۸۰: ۱۲۸)

از آنجا که انسانها مختارند و هر کسی که مختار است مسئول می باشد و باید در قبال مسئولیتهای خود پاسخگو باشد و از طرف دیگر انسانها دارای استعداد های متفاوتی هستند که تفاوت این استعدادها به خاطر نیازهای متفاوت و گوناگونی است که در جامعه وجود دارد. بنابراین اگر جامعه بخواهد به فلاح و رستگاری دست پیدا کند، استعدادهای خدادادی همه انسانها باید به فعلیت برسد و این امکان پذیر نیست مگر اینکه همه انسانها به جای تماشاچی ، بازیگران نقش های اجتماعی و فردی خود باشند اما نکته اینجاست که آموزش و پرورش در این میان نیازمند یک عزم ملی برای تحول است که این عزم بدون مشارکت مردم تحقق نمی یابد . اگر نگاهی به تجزیه ی بشری در ۵۰ سال اخیر کشورهای متعدد شود و به آن به عنوان یک امر تطبیقی و مقایسه ای توجه گردد مشارکت مردم در آموزش و پرورش یک اصل خدشه ناپذیر و از سوی دیگر این اصل ، عنصر تحول در آموزش و پرورش است و مضافا اینکه تربیت نیروی انسانی ، به عنوان مهمترین منابع ملی قلمداد می گردد. برای رسیدن به این هدف، باید قدم های بزرگی برداشته شود. شاید اولین گام تغییر در نگاه مسئولان و مردم و در واقع فرهنگ سازی باشد، لذا باید اذعان کرد که بدون مشارکت مردم در آموزش و پرورش نمی توان تحول بنیادین ایجاد کرد. فقر مدارس ما از نظر مالی با توجه به همه اعتباراتی که دولت پس از پیروزی انقلاب اسلامی و به ویژه دولت نهم به آن اختصاص داده است ، بدون همکاری و همیاری مردم تبدیل به غنا نخواهد شد.

- مدارس ما تا رسیدن به شرایط استاندارد فاصله های زیادی دارند. از آزمایشگاه تا کارگاه فضای روباز ورزشی داخل مدرسه نیازمند حمایت مردم و دولت هستند. بنابراین باید این نگرش را ایجاد کرد که یکی از بهترین مکانها برای هزینه ی خانوار ، مدارس می باشند و نیز باید این نگرش را ایجاد کرد که یکی از بهترین مالیات ها و عوارض ، مالیات و عوارض آموزشی است. بنابراین باید برای شهرداریها این نگرش را تعمیق نمود که یکی از بهترین خدمات عمومی برای پرورش انسان شهروند منضبط آموزش و پرورش می باشد.

شعار آموزش و پرورش را بعد از «مدرسه زندگی» باید این عنوان قرار داد تا هم به مدرسه زندگی و هم هم به تحول بنیادین در آموزش و پرورش رسید تصمیم محلی- منابع محلی؛ یعنی مدرسه به عنوان کانون توسعه تکامل باید منبع درآمد محلی داشته باشد و بر اساس همین منابع ، مدیران، عوامل، دبیران و خانواده ها تصمیم لازم را برای رسیدن به اهداف پرورشی و آموزشی بگیرند.(تورانی، ۱۳۸۰: ۱۷۰)

۷- برنامه های دفتر توسعه مشارکت های مردمی و امور شوراهای وزارت آموزش و پرورش

۱. رقابتی کردن فعالیتهای شوراهای آموزش و پرورش از طریق ارزشیابی عملکرد شوراهای برنامه ریزی استان ها و انتخاب و معرفی شوراهای برتر

۲. افزایش نقش کار گروههای شوراهای برنامه ریزی در ارتقاء کیفیت مصوبات شوراهای، با توجه به دستورالعمل ساماندهی ابلاغ شده ونظارت بر اجرای دستورالعمل مذکور در سال جاری

۳. جلب همکاری نهادها و دستگاه های برون سازمانی دولتی و غیر دولتی که در قانون وظایفی متوجه آنان است.

۴. تعامل با شهرداریها و شوراهای اسلامی شهرها از طریق شوراهای برنامه ریزی در راستای انجام وظیفه مصرّح در قانون

۵. تلاش برای ارتقاء نقش شوراهای از وضعیت کنونی (شورای مشورتی) به وضعیت مطلوب(شورای راهبردی و برنامه ریزی)

۶. تقویت نظارت بر شوراهای آموزش و پرورش از طریق اعزام گروه های کارشناسی دفتر و پیگیری نظارت بر شوراهای آموزش و پرورش شهرستان و مناطق توسط سازمانها

۷. افزایش کارایی و اثر بخشی شوراها از طریق تبادل تجارب بین شوراهای آموزش و پرورش به خصوص ماده ۴ و بندهای ۲۲ گانه ماده ۸ قانون (شرح وظایف شوراهای برنامه ریزی استان، شهرستان، منطقه) و مواد مالی قانون (یعنی مواد ۱۱-۱۳-۱۶-۱۷ و ۱۸).

۸. نظارت بر اجرای دوره آموزشی «تبیین قانون شوراهای آموزش و پرورش» ویژه اعضای شوراهای استانها و برگزاری گردهمایی های توجیهی برای مدیران مشارکتهای مردمی و مسئولان امور شوراهای سازمان آموزش و پرورش.

۹. توسعه و ارتقای کیفیت محتوای «پایگاه اطلاع رسانی اینترنتی دفتر» با هدف حضور هر چه فعالتر صاحب نظران و دست اندر کاران شوراها.

۱۰. برنامه ریزی و تلاش برای ایجاد ارتباط موثر بین شورای برنامه ریزی و توسعه استان و شورای آموزش و پرورش استان با توجه به اینکه ریاست هر دو شورا بر عهده استاندار است می تواند کارایی این شورا را افزایش دهد.

۱۱. پیگیری لایحه بازنگری و اصلاح « قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش » که هم اکنون در معاونت حقوقی و امور مجلس وزارت متبوع مراحل نهایی خود را طی می کند و به زودی به هیات محترم دولت تقدیم خواهد شد.

۱۲. تعامل با سازمان بازرسی کل کشور برای تحقق ظرفیت های قانون تشکیل شوراها با استفاده از اهرم نظارت سازمان بازرسی کل کشور بر عملکرد سازمانها، وزارتخانه ها و سایر نهادهای مرتبط خصوصا شهرداریها که پیشنهاد اولیه دفتر مورد موافقت محترم سازمان قرارگرفت. (بنائیان، ۱۳۸۲: ۱۳۳)

۸- شیوه های جلب و جذب مشارکتهای مردمی در آموزش و پرورش

مشارکت های مردمی، تجلی عشق و درک مردم از تعلیم و اهمیت والای آن در جهان معاصر و تمدن کنونی به شمار می آید. عشق و علاقه به آموزش و پرورش کودکان، نوجوانان و جوانان زیباترین و بهترین زمینه های مشارکت مردم در امر تعلیم و تربیت را فراهم آورده است. پیش از این مفهوم سنتی مشارکت های مردمی ، وجه مالی آن را به تنهایی به ذهن ما متبادر می نمود به عبارت دیگر پدران و مادران معنای مشارکت را پرداخت وجوهی برای هزینه های مدرسه می دانستند. اما امروزه مفهوم مشارکت بسیار عام تر از گذشته و مشارکت به معنای دست در دست هم گذاشتن برای به انجام رساندن کارهاست. کاری که می تواند به صورت پرداخت وجوه مادی، انجام کمک های فکری و حتی کارهای تخصصی تجلی یابد.

آنچه امروزه انجام ومشارکت را در یک جامعه با معنی می سازد اراده ، خواست و باور مردم در انجام آن می باشد و این امر زمانی تحقق می یابد که ۲ عنصر آگاهی مشارکت و تضمین نحوه ی مشارکت به عنوان امری جدی و مستمر مورد توجه قرار می گیرد. اگر انسانها از نحوه ی مشارکت و نیاز به آن اطمینان حاصل نمایند و بدانند که ارایه مشارکت آنها مستمر و جدی است قطعا از انجام آن مضایقه نخواهند کرد اما آنچه این گمان برای آنان حاصل می شود که موضوع مشارکت فقط در زمان هایی خاص، آن هم برای رفع نیازهایی معین انجام می گیرد، باور مشارکت در آنان به صورت جدی ایجاد نخواهد شد. آگاهی به شیوه های گوناگون در زمینه مشارکت صحیح و پایدار در مردم ایجاد می شود که به صورت کمی در سطح جامعه با تبلیغات گسترده، سازمان و رسانه های گروهی مانند رادیو و تلویزیون انجام می شود. در سطوح پایین تر اداره های آموزش و پرورش مناطق و نواحی و مدرسه ها که مهمترین مراکز بالا بردن سطح آگاهی مردم هستند این وظیفه را بر عهده دارند. در مدارس اغلب با تشکیل جلسات انجمن اولیا و مربیان ، برپایی کلاس آموزش خانواده، تشویق اولیا جهت مراجعات مکرر و با معلم و مربی دانش آموزان و تعقیب وضعیت آموزشی و تربیتی فرزند خود، تشویق اولیا جهت مطالعه و نشریات آموزشی و تربیتی مخصوصا مجلات تربیت و پیوند، برپایی نمایشگاهی از حاصل کار و تلاش دانش آموزان و دعوت اولیا جهت بازدید از آن وتشکیل بازدیدها و اردوها می توان میزان آگاهی اولیا را بالا برد. فرهنگ مشارکت در تمامی ابعاد اجتماعی، امری مولد و سازنده به شمار می رود. اما چنین تاثیری مادام که در تربیت انسان یعنی آموزش و پرورش مطرح باشد اثری مضاعف بر جای می گذارد.(سپهری،۱۳۸۴: ۱۵۸)

اساسی ترین راه در جهت مشارکت دادن فعال مردم در امر آموزش و پرورش آگاه نمودن آنان با چگونگی مشارکت و انواع مشارکت اهداف مورد نظر می باشد. از راه های گوناگون آگاهی دادن به مردم به موارد مهم و قابل دسترس اشاره می شود.

۹- انجمن اولیا و مربیان

نقش انجمن اولیا و مربیان در زمینه مشارکت مردم در آموزش و پرورش بسیار اساسی است. انجمن اولیا و مربیان هر مدرسه ، هیات منتخبی از اولیای دانش آموزان و مربیان همان مدرسه که با تفاهم و صمیمیت و به منظور تقویت همکاری مشارکت اولیای دانش آموزان جهت کمک به ارتقای کیفیت فعالیتهای آموزش و پرورش و گسترش ارتباط خانه و مدرسه و بر طبق مقررات و ضوابط وزارت آموزش و پرورش انجام وظیفه می نماید.

۱۰- راه های گسترش مشارکت اولیا و مربیان

به منظور توسعه مشارکت اولیا و مربیان می توان موارد زیر را مورد توجه قرار داد:

الف: توجه به انتظار اولیا

یکی از راهکارهای گسترش مشارکت اولیا در فعالیت های متنوع مدرسه، توجه به انتظارات اولیاست. در تحقیق انجام شده تحت عنوان بررسی نگرش مدیران مدارس ، اولیای دانش آموزان و کارشناسان، انجمن اولیا و مربیان سراسر کشور درباره طرح جامع مشارکت انتظار متقابل اولیا و مربیان مورد انتظار قرار گرفت.

مهم ترین انتظارات اولیا از مدیران بر اساس نتایج بدست آمده عبارتند از :

۱. حضور همه جانبه اولیا و مربیان در تصمیم گیری های آموزشی ، پرورشی و اداره مدرسه

۲. اطلاع رسانی دقیق و به موقع درباره ی وضعیت تحصیلی و تربیتی دانش آموزانف مسائل و مشکلات مدرسه

۳. قدردانی از فعالیت ها و همکاری های مدرسه

۴. ایجاد فضای لازم برای رشد و شکوفایی استعداد های دانش آموزان

۵. استفاده مناسب از تواناییهای تخصصی و مهارتی اولیا

۶. برگزاری جلسات مشترک اولیا و مربیان به طور مستمر

۷. کیفیت بخشی به امر آموزش در مدارس.(سپهری،۱۳۸۴: ۱۷۷)

۱۱- کلاسهای آموزش خانواده

نقش کلاسهای آموزش خانواده در جهت افزایش مشارکت های مردم در آموزش و پرورش بسیار اساسی است. وزارت آموزش و پرورش به عنوان بزرگترین نهاد تعلیم و تربیت در کشور که بیشترین فصل مشترک را با جامعه یعنی خانواده دارد موثرترین رسالت خود را جلب مشارکت های پدران و مادران در امر فرهنگ سازی از طریق ارتباط بیشتر خانه و مدرسه و ارتباط مستمر با خانواده ها و دانش افزایی آنان می داند آموزش خانواده در جهت آشنا نمودن آنان با وظایف رفتاری خود برای انجام مشارکت های لازم در امر تعلیم و تربیت فرزندانشان به حساب می آید. این کار بسیار مفید باعث شفاف شدن رابطه معلم و دانش آموزان از یک سو و اولیا و مربیان از سوی دیگر می شود. بسیاری از اولیا راه و شیوه های راهنمایی کودکان خود را نمی دانند. آنها علاقه وافری در یاری دادن به فرزندان خود دارند. در آموزشگاهها دیده شد خانواده هایی که مرتب در این کلاس ها حضور می

یابند افت تحصیلی دانش آموزان که به صورت های مردود شدن و تکرار پایه ، ترک زودرس تحصیل و یا تجدید شدن نمود می یابد. بسیار کاهش یافته است و در مسایل جدی مربوط به فرزندان شان سهیم شده و با آگاهی و درایت برای حل مسایل آنان همکاری می نمایند. (همان، ۱۹۴)

۱۲- گسترش راه های جلب مشارکت و تامین منابع مالی

از آنجا که ۹۴ درصد اعتبارات آموزش و پرورش به حقوق فرهنگیان تعلق می گیرد ، سهم منابع مالی غیر پرسنلی تنها ۶ درصد است، در حالی که در کشورهای صنعتی این رقم به ۴۰ درصد می رسد. آموزش و پرورش و اقتصاد از دو مقوله متفاوت فرهنگ و مادیات هستند که به ظاهر با هم ارتباطی ندارند اما به واقع اگر عمیق تر به این موضوع نگاه کنیم، آموزش و پرورش می تواند تاثیر بسیار شگرفی در اقتصاد ملی ایفا کند. فقر زدایی، حفاظت از محیط زیست و کاهش ناهنجاری های اجتماعی از تاثیرات غیر مستقیم آموزش و پرورش بر اقتصاد و افزایش بهره وری با کمک آموزش و در نتیجه رشد اقتصادی از تاثیرات مستقیم آموزش و پرورش در اقتصاد ملی است . با توجه به آمار سال مرکز آمار ایران مبنی بر نسبت سهم افزوده به سهم مصرف، بخش معدن با نسبت ۱۶ بالاترین رتبه و آموزش و پرورش با کسب ضریب ۳/۴ در شاخه های مختلف ، رتبه چهارم را به خود اختصاص دادند. از ضریب ۳/۴ ، بیشترین سهم به آموزش و پرورش ابتدایی اختصاص یافته است که این امر نشان می دهد که مهم ترین بخش سرمایه گذاری در آموزش و پرورش مربوط به آموزش و پرورش ابتدایی است و اساسا سرمایه گذاری در آموزش و پرورش نه یک اقدام مصرفی، بلکه یک اقدام زیر بنایی است و این امر مصداقی از معارف اسلامی ما نیز هست.

در آمار مقایسه ای بانک جهانی بین کشورهای صنعتی و غیر صنعتی مبنی بر ارزیابی میزان تاثیر گذاری سه منبع اصلی ثروت یعنی منابع فیزیکی ، انسانی و طبیعی در این کشورها عنوان شده که در کشورهای صنعتی بیش از ۶۷ درصد از منابع ثروت، توسط منبع نیروی انسانی تامین می شود که این سهم در کشورهای در حال توسعه به ۵۶ درصد و در کشورهای صادر کننده مواد خام به ۳۶ درصد می رسد. از نگاه اسلامی، اقتصاد یکی از اهداف عمده آموزش و پرورش و یکی از بزرگترین مسایل دستیابی به اهداف در آموزش و پرورش است که مطابق با این نگاه ، هم اکنون آموزش و پرورش به دنبال این است که انسانی شایسته از تمامی ابعاد اعم از مولد، کارآمد، آشنا به اقتصاد اسلامی ، دانا به روشهای کسب معاش حلال، ساده زیست، قانع، آشنا به منابع اقتصادی کشور، دانا به روشهای استفاده از منابع مالی ، عدالت جو و در مجموع یک انسان کامل از نظر اقتصادی تربیت کند.

با توجه به نسبت عملکردی ۱۲۷/۲ آموزش و پرورش به مصوب ۱۰۰ در ۱۴ سال گذشته ، آموزش و پرورش به طور متوسط سالانه ۲۷/۲ درصد کسری بودجه داشته است که این رقم در محاسبه ۱۰ سال گذشته به ۳۲/۷ در صد می رسد. در قانون شوراهای آموزش و پرورش پیش بینی شده است که از شهرداریها عوارضی به نفع آموزش و پرورش اخذ شود که متاسفانه این قانون نیز اجرایی نمی شود.

یکی از راه های تامین هزینه های آموزش و پرورش ، سهام عدالت است اگر ۲۰ تا ۴۰ میلیارد تومان از سهام عدالت برخی از کارخانجات ، بانک ها و پالایشگاه ها به آموزش و پرورش اختصاص یابد از سود آن بسیاری از مشکلات اقتصادی آموزش و پرورش برطرف خواهد شد. توسعه فرهنگی و همیاری مردم یکی از راههای دیگری است که از طریق آن می توان بسیاری از مشکلات اقتصادی آموزش و پرورش را برطرف کرد و اگر تاکنون در این زمینه به اندازه کافی اقدام نشده ، مشکل اصلی را باید از ناتوانی مدیران مدارس در جلب مشارکت مردم دانست نه خود مردم.

ارتقای توان تخصصی آموزش و پرورش در عرصه اقتصاد با بهره وری از پژوهشکده ها ، رسانه ها و سایت های تخصصی در زمینه حل مشکلات اقتصادی آموزش و پرورش بسیار حائز اهمیت است؛ چرا که آموزش و پرورش باید به زبان اقتصاد مسلط شود تا بتواند از جایگاه اصلی خود دفاع کند.

بهبود اقتصاد آموزش و پرورش ، تاکنون تنها در حد یک توصیه اخلاقی مطرح شده است و تنها در زمانی این توصیه به مرحله اجرا در می آید که کیفیت به ریال تبدیل شود و ما بتوانیم یک رشد محسوس در اقتصاد آموزش و پرورش را شاهد باشیم. (ساکی، ۱۳۷۹: ۱۲۲)

۱۳- نحوه اخذ کمک های مالی داوطلبانه به مدارس با مشورت و توافق اولیا تعیین می شود

چگونگی اخذ هر گونه کمک مالی داوطلبانه به مدارس در انجمن اولیا و مربیان مدرسه و با حضور نمایندگان اولیا، بررسی و تصمیم گیری خواهد شد. اخذ هر گونه وجه به صورت اجباری در زمان ثبت نام اکیدا ممنوع است و با هرگونه تخلف در این راستا به شدت برخورد خواهد شد.

خانواده و مدرسه دو رکن اساسی در تعلیم و تربیت هستند و انجمن اولیا و مربیان نیز در همین راستا و به منظور برقراری ارتباط و همکاری بین خانه و مدرسه تشکیل شده است. گستردگی و نفس کار آموزش و پرورش، اهمیت مشارکت اولیا در این حوزه را بیش از پیش مشخص می سازد.

دستورالعمل ساماندهی کمک های مردمی به سازمان های آموزش و پرورش سراسر کشور ابلاغ شده است و کلیه مدارس موظفند برنامه های خود را در راستای اجرای این دستورالعمل ، تنظیم نمایند. بر اساس این دستورالعمل، کمک های مردمی باید صد در صد داوطلبانه باشد و خارج از فصل ثبت نام دریافت شود و ثبت نام به هیچ عنوان ، مشروط به دریافت کمک نباشد.

شوراهای آموزش و پرورش یک ماه قبل از آغاز سال تحصیلی ضوابط و نحوه جذب مشارکتهای مالی داوطلبانه اولیای دانش آموزان را بنا بر پیشنهاد انجمن های اولیا و مربیان و متناسب با شرایط و مقتضیات اجتماعی ، اقتصادی و فرهنگی هر منطقه، بررسی کرده و جهت اجرا ابلاغ می نمایند. اولیای دانش آموزان در قبال پرداخت وجوه داوطلبانه به صورت نقدی و یا چک بانکی، باید قبوض هدیه به مدرسه و یا رسید مصوب شورای آموزش و پرورش را از مدیران دریافت نمایند.

لازم است چک های کمک به مدرسه در وجه مدرسه صادر گردد و از واریز هر گونه وجهی به حساب اشخاص ، جدا خود داری شود. مدیران مدارس موظفند حد اکثر ظرف مدت یک هفته وجوه دریافتی را به حساب دولتی مدرسه ، واریز نمایند. در پایان اردیبهشت ماه هر سال نیز مدیران با همراه داشتن ته فیش های قبوض هدیه به مدرسه و سایر مستندات کمک های مردمی به اداره ی آموزش و پرورش منطقه مراجعه و تصفیه حساب می نمایند. دبیران شوراهای آموزش و پرورش موظفند ضمن کنترل و نظارت بر نحوه ی جذب وجوه و کمک های اولیا در چارچوب مصوبات وزارت آموزش و پرورش، گزارش عملکرد سالانه ی مدارس تابعه ی خود را تا پایان تیر ماه هر سال به سازمان آموزش و پرورش استان مربوطه ارائه نمایند. رئیس سازمان آموزش و پرورش نیز موظف است ضمن نظارت بر حسن اجرای برنامه ها تا پایان ۱۵ مرداد ماه هر سال ، گزارش عملکرد استان را به انجمن مرکزی اولیا و مربیان ارسال نماید. کمیته ای متشکل از نمایندگان معاونت های وزارت آموزش و پرورش و برخی دفاتر ستادی در سه سطح وزارتخانه ، سازمانهای آموزش و پرورش و مناطق بر اجرای دستورالعمل ساماندهی کمک های داوطلبانه اولیا نظارت مستمر دارند از مشارکت های مالی داوطلبانه اولیا در راستای تشکیل کلاس ها و خدمات آموزشی فوق برنامه و صرفا با رضایت و توافق اولیا بهره گیری می شود. کلاسهای فوق برنامه در خارج از ساعت موظف و وقت قانونی دروس مدرسه برنامه ریزی می شود دانش آموزانی که به صورت داوطلبانه کمایل به شرکت در کلاسهای جبرانی برای دروس تجدیدی هستند می توانند هزینه کلاس ها را پرداخت کنند و در قبال آن از یک نوبت بیشتر امتحان تجدیدی برخوردار شوند. به منظور بی بهره نماندن دانش آموزان بی بضاعت یا کم بضاعت از امکانات امتحان دوباره تجدیدی ف امکاناتی توسط انجمن اولیا و مربیان پیش بینی شده است. (خلیلی، ۱۳۸۳: ۳۷۴)

۱۴- نتیجه گیری

در نیم قرن گذشته آموزش و پرورش از مردمی ترین نهادهای دولت بوده است و به همین دلیل در مقابل هجوم های متفاوت ضد فرهنگی استبداد و استعمار در سه دهه ی قبل از انقلاب شکوهمند اسلامی سنگر راستین و صادقانه ی دفاع از ارزشها و حفظ موارث فرهنگی بوده است. با توجه به وفاداری به ارزش ها و سنت های اجتماعی- اعتقادی مردم، این نهاد مورد علاقه و وثوق مردم بوده و علاقه مندی مردم به نهاد آموزش و پرورش در جلوه های متفاوت بروز یافته است. مردم برای ساختن و عمران مدارس از خود مایه می گذاشتند و از تهیه امکانات اولیه ساختمانی گرفته تا بنایی آن را خود بر عهده می گرفتند.

مردم با بضاعت اندک خود ، اما با عشق و صداقت با عنوان انجمن های خانه و مدرسه به تعلیم و تربیت کمک می کردند شاید بتوان گفت که مهمترین شاخصه ی علاقه ی مردم به تعلیم و تربیت قبل از انقلاب ، حرمت و احترامی بود که آنان در دل به نهاد تعلیم و تربیت می گذاشتند و به همین دلیل هم معلمان احساسی عمیق از عزت نفس داشتند و مدیران و مسئولان آموزش و پرورش هم هرگاه احساس نیازمندی برای کمک به مردم می نمودند مردم را صادقانه در کنار خود می یافتند. آنچه ذکر گردید اشاراتی کوتاه به سوابق درخشان همکاریهای مردم با آموزش و پرورش در نیم قرن گذشته است خوشبختانه سیر صعودی همکاری خانه و مدرسه نشان از تمایل و علاقه مندی مردم به همکاری با نهاد تعلیم و تربیت دارد این تمایل تا به حدی است که آنان به منظور ثبت نام فرزندان خود در مدارس برتر حاضر به مشارکت زاید الوصف و دور از انتظارند در چنین شرایطی باید از فرصت های گرانبهای موجود استفاده کرد و از این همه سرمایه های موثر برای بهبود و بهینه سازی آموزش و پرورش کشورمان بهره برد.

امید است شوراهای آموزش و پرورش در سطوح مختلف با همکاری و همگامی اولیا ، دانش آموزان و مدرسه با همفکری و تشریک مساعی و استفاده از کلیه امکانات و منابع بتوانند گامهای موثری در راه توسعه و پیشرفت برنامه های آموزشی و پرورشی کشور بردارند.

۱۵- پیشنهادات

۱. استفاده از مهارت ها و توانایی های اولیا به شکل عملی

۲. راه اندازی نشریه یا گاهنامه ی انجمن مدرسه برای ارتباط بیشتر با اولیای دانش آموزان

۳. برپایی روز مشارکت در مدرسه (با موضوع خاص)

۴. آشنا نمودن والدین با وظایف رفتاری شان برای انجام مشارکت های لازم در امر تعلیم و تربیت فرزندان شان از طریق آموزش خانواده

۵. نهادینه کردن اقدامات خیرین در برنامه ریزی های آموزشی و پرورشی

۶. سازماندهی خودیاری اولیا در آموزش و پرورش

۷. آگاه نمودن والدین از چگونگی مشارکت آنان در امر آموزش و پرورش به منظور فعال نمودن مشارکت آنان

۸. اطمینان دادن به والدین دانش آموزان مبنی بر اینکه رایحه مشارکت آنها مستمر و جدی است.

۹. استفاده از مهارت ها و تخصص والدین برای انجام خدمات مورد نیاز مدرسه

۱۰. مشارکت اقتصادی اولیا برای مساعدت مسئولان مدارس در زمینه ی رفع نیازهای دانش آموزان و فراهم نمودن زمینه های رشد و اعتلای تعلیم و تربیت در آنها

منابع

- بنائیان، محمد، بررسی نگرش مدیران مدارس، اولیای دانش آموزان و کارشناسان انجمن های اولیا و مربیان سراسر کشور پیرامون طرح جامع مشارکت، تهران، ۱۳۸۲.
- تورانی، حیدر، مفهوم مشارکت و فرایند آن در آموزش و پرورش کشور، ماهنامه معلم، سال بیستم، ۱۳۸۰.
- ساکی، رضا، چکیده مقالات همایش تغییر و نوآوری در سازمان و مدیریت آموزشی، تهران، ۱۳۷۹.
- سپهری، حسین، بررسی راه های جلب مشارکت مردمی در امور آموزش و پرورش، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۴.
- خلیلی، طاهره، راه های مشارکت اولیا و مربیان در مدارس، پیوند، شماره ۳۰۳، دی ۱۳۸۳.
- رهی، نحوه ی اخذ کمک های مالی داوطلبانه به مدارس با مشورت توافق اولیا تعیین می شود، نشریه نگاه، شماره ۲۸۹، ۱۳۸۵/۱۲/۱۵.
- عصاره، علیرضا، مشارکت اولیا و مربیان، فرصت هایی که از دست می رود، پیوند، مهر ۱۳۷۹.
- فاضلی (معاون توسعه مشارکتهای مردمی)، حل مشکلات آموزش و پرورش بدون مشارکت مردم ممکن نیست، نشریه نگاه، شماره ۳۲۲، ۱۳۸۶/۹/۷.
- فرشیدی، گسترش راه های جلب مشارکت و تامین منابع مالی، نشریه نگاه، شماره ۳۲۲، ۱۳۸۶/۹/۷.
- قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش
- محمد الحامد، یوسف، همکاری خانه و مدرسه بر اساس نظرات معلمان مدارس ابتدایی و مدیران در نظام آموزشی کویت، ۱۹۸۷.